

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 35.

У НОВОМ САДУ, 30. АВГУСТА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

КЊИГАМА.

Иа, још вас да није, другови ми верни,
Одавно бих маи'о овај живот дерни!
Кад не може с људ'ма право да се збори,
Онда боље ништа да се не говори!
Волијем да ћутим, него да се варам.
Волим да се само с вама разговарам!
С тога, књиге миле, разбрибриге моје,
С вама сада сладим доколице своје.
С вама сад, удаљен од улице граје,
Претресам на миру своје осећаје.
Са вама се учим и путеве бирам;
Са вама искуство за живот прибирам;
Са вама полећем у напредном лету;
Са вама путујем по целојме свету
Без буре, без страха, без бриге, без лома —
С вама сам где хоћу, а седећи дома.
Аох, књиге моје, разбрибриге миле —
Доста сте ме пута сретним учиниле!

С вама се на Олипи на Пегазу дижем;
У вама, са Дантом, у накао етижем,
А с Милтоном гледам срећу рајских дапа;
Из вас чујем гласе славног Оспјана;
С вама светску тугу и мизину пратим;
Вама се са свима народима братим;
Са вама у свима временима живим
Па се људском духу и наплетку дивим.
У вама све везе са слободе скидам;
У вама све светеке разлике укидам;
Са вама на миру своје жеље снивам;
У вама све спове олако уживам;
Из вас се и гладан сваком слашћу питам —
Макар се бар туђих ручкова начитам.

Па, и кад сам жедан, ја се води смјјем —
Јер у вама нектар с боговима пијем.
Аох, књиге драге, разбрибриге миле —
Доста сте ме пута еретним учиниле!

У вама се мучних обичаја браним —
У вама са царем лежећи диваним.
Преко вас ми Шекспир, у свој својој слави
За динар два дође па ми друштво прави.
У вама ми Руео своје мисли каже,
И то све позако и мирно разлаже,
Нити има свађе; нит преширке има —
Свак је добар мени, а ја опет свима.
Та, ви сте у свему увек пуне чари —
Никога у вама охолост не квари.
Чак и сами Волтер, поносита глава,
У мојој се соби свачем покорава.
Он, који је био крунама на путу,
Код мене је мирно лежао у куту.
Ви, услужне књиге, земље зближујете;
Ви незнапе људе лако здружујете.
За то вас и ценим, за то сте ми миле —
Доста сте ми пута добра учиниле!

Преко вас ми Лоти о Исланду збори;
Из вас ме Бокачо смехом разговори.
Ви сте примљив расад науке свег света —
Из вас чујем гласе с универзитета:
Чујем Шера, Шасла, Миклошића, Брика,
Па и Хонегера, Јагића и Фика.
На много се њино предавање свратим —
Школарине пусте не морам да платим.
Па и позоришта са вама похађам,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Те свуда, бесплатно, свом срцу угађам.
 Ви ме, књиге миле, проводите свуда —
 Сваки вам пут кратак, нигде не кривула.
 Брже сте од брода, згодније од влака —
 Са вама се дижем небу до облака.
 Крај вас ми ни прошлост није са свим тавна —
 Ви ме преносите у времена давна.
 Аох, књиге моје, разибриге миле —
 Доста ли сте пута чудо учиниле!

И Херодот сами, из далеког доба,
 Преко вас се часом ослободи гроба,
 Па ми сву ноћ прича, да ми дух не дрема —
 Та, у вама, књиге, самртника нема!

Који књиге пише, тог смрт не обара —
 С њиме се потомство увек разговара.
 Ви сте, књиге, трајне, као вечност сама —
 Вашу вечну силу људска моћ не слама!
 С вама врло лако садашњост обарам,
 Па лепшу будућност у часу дочарам —
 Те привиђам Српство, где мирно, без боја,
 Удруженом снагом шири крила своја.
 Што свуд заман тражим, што тек заман жели
 То у вама нађем па се развеселим.
 С вама својој души угађам и говем —
 Та, због вас се дичим, што се човек зovem!
 Аох, књиге слатке, разибриге миле —
 Доста сте ме пута сретним учиниле!

Вл. М. Јовановић.

КАВГАЦИЈА.

Прича из Сарајева.

(Свршетак).

V.

Већ сјутра нађоше на бембаша Омер-бега мртва — нож му је с леђа прорезао срце.

Узбунило се Сарајево.

Да је погинуо који од нашијех, мало ко би на то главе обртао; али Омер бег бејаше од добре куће и виђен човјек. Знали смо ми Срби, ко то учини, али нико не одаје кривца.

А и како ће?

Што се само слути па и у тврдо зна, то пред законом ништа не вриједи, закон тражи очевица — па онда боље шућети. Досјеђали се и Турци те спетљаше Илију; али која вајда, кад не има доказа. Испитивали и Аиђу и њена баба.

Сви бејасмо на мукама; ако нико, њих двоје ће казати.

Питао их кадија:

„Шта мислите, ко је?“

Стари слеже раменима, а Аиђа, блиједо ка' дувар, одговара:

„Кад бих знала, не бих га, бели, тајила!“

„Да није Илија? Зна се, Илија те воли, а и Омер бег те стио па да није међу њима било кавге, а у кавзи све бива?“

„Да ти је отворити моје срце, ка' књигу, из њега би прочитао: не знам!“

Пошље нам сама причала:

„Море бити нијесам добро учинила, што не рекох, да сумњам, и да сумњам на Илију; јер све ми се чини, Омер бег не би погинуо, да нијесам у ономе разговору с Илијом одлучно стала уз Омер-бега. Па и опет Илијино име не пређе преко мојијех усана. А и што да пређе? Петљали би га, мучили, а не би се ништа доказало, јер мучно би сам Илија проговорио. И да проговори, зар би ми оживјео мога Омера? А тек ако га није убио! Зар да носим и другог на души, кад ми је на души први? Нека је и крив Илија, не могу га оптуживати.“

Шест мјесеца прође и Илију пуштише из тамнице.

Ни дај боже они пријанњи Илија!

Проговори с њиме двије, па му реци трећу ружну, трза пож, а не гледа, куд удара.

Клонимо га се сви, јер знамо, ударимо на белај — луду не можеш угодити, ни кад баш хоћеш.

Већ који мора, тај с њиме пристаје.

Опазио он то па нас и не тражи, већ зађе по мјестима, ће се купе најљуће кавгације и мало мало не заметне кавгу.

И крв се пролије, а власт или не зна,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unisr.ba

или се чини не виђела, јер се Илија побије с таквијема, с којима ни власт не може да на крај изађе.

Шта пута оде он у механе, у које свраћају најпрепреденији рсужи, а ту ријетко улазе и најсрчаније занатије, па ти засејдне међу оне окореле грјешнике, што ће за грош убити човјека — и они њега часте, колико му је воља; знају га лудо-глава па га се чувају.

Љути Турци на њега, не умијем вам казати, како. Зар он, Ђаур, убио Турчина па му не има суда?

Кидисавали појединци па Илију и сваки је зло прошао: или је погинуо или је до вијека памтио Илијин нож.

Одговарао је суду, али је увијек сведоцима, доказао: „хоћели ме убити — само сам се бранио“ и ником ништа.

Једну вечер стала два Турчина пред Мићину кавану па чекају Илију; у свакога мала пушка, у свакога нож — ако никад, сад мора страдати.

А не би ништа.

Доказали Илији, шта је на пољу, а он отвори врата па напери пушку:

„Један је од вас двојице мој, а потље шта ми буде!“

Оба Турчина позелењеше од јада, али и отидоше.

Виде Турци, да Илији не могу досадити, па, одавно кивни на све нас, а по највише на Илију, смисле друго.

Смислили, да о првоме васкресу скоче на оружје и све Србе исијеку.

Нашло се међу њима добријех те нам то проказаше.

Ми ни живи ни мртви.

И велики бог, који чува и маленога мрава, поможе нам.

На велики четвртак запали се кућа више потока; пламен дохвати другу, трећу — сва се махала запалила, а ту су саме турке куће.

Све скочило, да гаси, а највише ми Срби.

Предводио нас Илија, исти Илија, због којег Турчин Сарајлија другоме и ценет поклонио, само да Илију види мртва.

И баш ми спасемо многе куће.

То не беше лак посао, кад се зна, како су наше куће саграђене.

Не бијаше нам ни то доста.

Зађе Илија по чарнији те од самијех Срба искупи шездесет хиљада гроша онима, што погорјеше.

Раздвојише се Турци: толико им учинисмо па да нас зар кољу?

Већина одлучи, да не буде покоља и ми дахнусмо душом...

Баш о том васкресу дође султанов ферман: да можемо привезати звоно код старе цркве.

Сад имамо звона, сад је слободно звонити; али не знам вам казати, како нам је драго било, кад тај ферман дође — то се не да ријечима исказати, то треба виђети и осјетити.

Имамо цркву, али не имамо звона, да нас својим јаснијим и муклијим звуцима зову на молитву, и ако нам то тако закон прописује — не дају нам то власти.

Било нам је без звона, као што би Турчину било, кад га не би мујезин с џамије на молитву позивао.

Сад нам се и то даје.

У својој радости једва дочекасмо зору.

Али Илија дошао прије пола ноћа па ухватио уже — чека три сахата па да зазвони.

И изби и у цркви зајеваше „Воскресење твоје“.

Илија повуче.

Чини ми се, нас је више било око звона, по у цркви.

Кад се разлеже онај јасни јек, не знам, како бијаше другијема, ал мени се учини, да само овако може бити право васкрсење — благо онијема, који увијек слушају звоно!

Има нешто у ономе звуку, што неверници не разумију, што само хришћанско срцу говори, што само хришћанско срце схвата, и то нешто разбуктало је некакав особит огањ у нашим срцима.

И сви се ми стадосмо тискати и примицати звону, па пружисмо руке, да дохватимо уже, чим Илија носустане.

А Илија, намбор, једном држи уже и вуче, а другом исукао нож па сијева очима:

„Пријева ћу му просути, који дарне уже!“

И какве је главе био, то би и учинио, да ми не устукнусмо...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

А тек како је с њиме набелаисао онај чувени Хасан из коњичкога кадилука!

Чуо Хасан, да Илији у кавзи не има равна, па пошао у Сарајево, не би ли се на њега намјерио.

И намјери се, да се обрука.

Таман стигао Хасан на коњу до Илире па ће пољем у Сарајево, кад га пресрете Илија опет на коњу.

Виде Хасан добра коњаника па тек му у својему турском бјеснилу подвикује:

„Сјаши, крсте!“

Опазио Илија, ће се Хасан машио ку-буре, па, да лудо не изгуби главу, послуша.

Но, чим стаде ногом на земљу, заклони се за коња па угре малу пушку право у прса Хасану.

„Сјаши!“ заповиједа му.

Трже се Хасан; јер, осјећајући се силан, шћаше пројакати поред Илије.

„Сјаши!“ понови Илија. „Код треће кршем“.

Нађе се Турчин у чему није био, па похита, да не дочека трећу.

Није Хасан добро на земљу ни стао, а Илија опет довикује:

„Узјаши!“

Поблијеђео љутит Хасан, али слуша.

Само што је Хасан лијеву преко коња пребацио, кад ал' Илија:

„Сјаши!“

За тренутак шћаше љутит Хасан не послушати, али му око паде на запет ороз у Илијиној руци па послуша.

И двадесет, велим вам, двадесет пута сјахао је и узјахао силеџија Хасан — зној га подузео.

Смилова се најзад Илија.

„Сад поћи!“ вели му.

„Е дина ти, кажи ми се, који си?“ моли га Хасан. „Ја већ имадох посла са свакојакијема, а ни један не прође са мном тако, ка' ја с тобом.“

„Поћи, јер кидам!“ пријети му Илија и, кад Хасан поћера коња Сарајеву, довикује му: „Кад се нађеш с твојијема,

причај им, како си се срео с Илијом Обреновићем.“

Хасан заустави коња па скочи.

„Уби ме, но најпре ме чуј!“ каже он Илији, јер Илија подигао пушку, кад виђео, ће га Турчин не слуша.

„Ја сам Хасан из коњичкога кадилука и тебе баш тражим. Биће, слушао си ме кавгаџију. Додијало ми слушати о теби. Пођох у Сарајево, да те потражим, нек се види, ко је већи кавгаџија, ко ли бољи мејданџија. Турске ми вјере, ти си бољи. Нијесам ка' ти, али, чини ми се, нико није прије мене уз тебе боље пристао. Да се побратимо!“

Зачуди се Илија, али с коња скаче, но пушке не оставља.

„С Турцима не волим друговати“, вели он, „али волим друговати с јунацима.“

„Остави пушку! Хасан иза бусије не гађа.“

А Илија баци пушку:

„Опрости!“ и пружи му руку.

Пољубише се.

Отвори Хасан бисаге па извади бирану прштуту и плоску ракије.

Кад се прихватише, кренуше пут Сарајева, а већ потље не бијаше бољијех пријатеља у свој Босни.

* * *

На пет мјесеца по Омер-беговој смрти умрије и Анђа — лијепо пресвиште за бегом па то ти је!

Три дана не виђесмо Илије — није крочио из куће.

Кад га сретосмо четвртога дана, други човјек: пожухео, упале му очи, превио се.

А већ ћерао је ка' и прије и уз то се и прошио.

Није било дана у години, да није пред вечер изашао Анђи на гроб.

Једно јутро нађоше га у гробљу мртва. Била студена јесења ноћ — укочио се.

Спромах!

Био је луде главе, али добра срца. Бог да га 'прости!

Мита Живковић.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПРЕРАДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Максимовић.*

ДРУГИ ДЕО.

XIX.

а Татјани Марковној се показиваху знаци душевног немира, кад је Тушина прекорачио праг њене собе. Он је поздрави ђутке и са обореним очима, савлађујући и сам своју узбуђеност; за првих неколико часака ђутаху обоје. Предстојало им је, да се косну заједничке ране, о којој до сад још никад није било говора међу њима, и ако су се већ више пута значајно погледали, знајући узроке свом мучном ђутању.

Данас им је ваљало да очи у очи о том говоре.

— Ви долазите од Вјере? запита га она на послетку. Како вам се свиди?

— Добро; чини ми се, да је здрава и да је мирна.

— Нека хвала Богу! Али колико немира и неприлике морате ви да подносите, Иване Ивановићу! рече му она тихим гласом.

— Ништа не чини! Главно је, да се Вјера Васиљевна опорави и умири.

— Али није божја воља, да тако буде! Тек што се почела мало опорављати од своје невоље, за коју мишљасмо, да нико не зна, а оно се већ почели распростирати по вароши гласови... Пре неколико месеци смо се ја и Борис ражљутили и здерали маску са оног лицемера Тичкова, као што већ знате. Мени то није било баш мило, али он беше страшно забраздио; није се могло више трпети! Па сад нам враћа зајам!

— Како?

— Брбљао је нешто за мене, али га није нико слушао; ја сам и онако већ једном ногом у гробу. Него за Вјеру...

— За Вјеру Васиљевну? прекине је он и скочи с места.

— Седите само, Иване Ивановићу. Да и о њој прави слетке... што је можда одмазда, послана од горе, за грех... али ту је и вас унлео.

— Мене?

— Да, вас, Иване Ивановићу, и то је наша права казна!

— Допустите ми запитати вас, шта се говори о мени?

Татјана Марковна му исприча све, што је чула.

— Говори се дакле, да је у очи Мартина рођендана Вјера била с вама у шумици!

— Па шта желите, да ја чиним? запита он покорно.

— Треба рећи истину и са вас скинути љагу. Ви сте целог живота очували свој образ чист и светао, па тако треба и да остане. А ја и Вјера ћемо одмах после Мартине удадбе преселити се за увек у Новоселово. Потражите дакле одмах Тичкова и реците му, да вас није било у вароши у очи Мартина рођендана, па да нисте могли услед тога бити ни с Вјером у понору.

Она уђута и тужно се замисли. Тушина је седео погнут напред и гледајући у под.

— А кад бих ја друкчије рекао? рече он на један пут подигнувши главу.

— Радите, како пронађете за најбоље, Иване Ивановићу. Али шта бисте друго ви могли казати?

— Ја бих рекао Тичкову, али не, с њим не ћу ни да говорим, — него другима, да сам био у вароши, јер ја сам заиста онда био дана у вароши, код свог пријатеља... И рекао бих, да сам био у очи свечаности у понору са Вјером Васиљевном, ма да то није истина. Онда бих још додао, да сам заискао њену руку и да сам био одбијен, а после да је то вас огорчило, јер ви сте били за мене, а исто тако и Вјеру Васиљевну, али да за то ипак није наше пријатељство помућено. Онда бих могао натукнути, да ми је дато наде за будућност... обећање, да ће се још мало промислити...

— То јест, могло би се рећи, да сте запросили њену руку, али да је ствар за сад одложена, рече Татјана Марковна замишљено... ако ви будете имали доброту, да пристанете на

што. Али што се не ће у вароши заборавити, па ће непрестано очекивати, распиткивати, шта је и како је. Обећање не може увек остати само обећање.

— Заборавиће, Татјана Марковна, а особито ако одете одавде, као шта рекосте... А ако баш не забораве и ви са Вјером Васиљевном будете и даље узнемирувани, онда треба просто примити моју понуду.

— Иване Ивановичу, за какве ви нас сматрате? рече му Татјана с прекором. Зар да ми на зло употребимо вашу пређашњу слабост према њој, вашу великодушност за то, да натерамо зле језике на ћутање и да ућуткамо... не сплетку, него горку истину? А за тим, касније, да целога живота ни ви ни она немате ни једног часка мира и покоја. Томе се нисам од вас надаја!

— Ви немате право, одговори јој Тушин, ту нема никакве великодушности. Кад сте ми причали за ту сплетку, ја сам мислио, да сте ме ви за то звали, да ми рекнете кратко и јасно: „Иване Ивановичу, и ти си ушлетен у ову ствар, па сад избави и себе и њу“. А ја бих вас онда одмах, као и Викентијев, назвао својом бабушком и клекнуо бих пред вас. Тако би и требало да буде, рече он тужно. Опростите, Татјана Марковна, што вам морам рећи, да ви у свакој прилици почињете са старим правилима, на питате, како је то било пре, и бринете се, шта ће рећи овај или онај, а сопствени ум и срце тек после проговоре. Но кад бисте одмах запитали ум и срце, као што треба, онда у вас не би било те туге, у мене би било мање седих а Вјера Васиљевна...

Он се трже сетивши се нечега.

— Извините! рече он на једаред тихим гласом. Ја сам се мало пребацио! Расправљам о будућности Вјере Васиљевне, а све зависи само од њене воље.

— Дакле, видите, сад сте и без мога „ума и срца“ дошли до праве истине. Мој ум и срце су давно у вашу корист проговорили, али судбина је хтела другачије. Ви бисте је можда из сажаљења и узели, а она би пошла за вас због ваше... великодушности. Желите ли ви то? Је ли то право и поштено? И јесмо ли ми способне за такви поступак? Ви нас добро познајете!...

— И право и поштено, ако ваша унука онако осећа према мени, као што говори. Она ме љуби као човека, као пријатеља, то су њене

речи, и цени можда више, него што ја заслужујем. То је за ме велика срећа! То значи, да би ме с временом заволела и као добра мужа.

— Помислите само, Иване Ивановичу, колико би вам тај брак донео муке и невоље!

— Ја се не мешам ни у што, што ме се не тиче, Татјана Марковна. Ја видим, да вас жалост убија и ја ћутим, па за што ви хоћете да мислите и осећате за мене? Оставите ми, да ја сам рачунам, шта ће ми донети тај брак! рече он оштро. Срећу на цео живот, ето шта би ми донео.

Он се почеша по глави скоро у очајању, што га те две жене не разумеју и што не пристају, да му предаду у руке ту срећу, која се врзе око њега, приближи му се на тренутак па је опет нестаје, и коју би он, кад би могао, шчепао својим силним рукама, да је више никад не испусти. А оне не ће да га разумеју и непрестано гомилају препреке, којима је он страшном силом љубави и муке одолео! На послетку беше само једна неодољива препрека: Вјера је љубила другог, и то је био прави попор за њега!... Али сад нема ни те препреке, ње је нестало, и свију осталих је нестало! А оне ипак не ће да га разумеју измишљајући друге. А њих нема, нема више! беснео је у себи Тушин, гледајући кивно на Татјану Марковну.

— Татјана Марковна! започе он силом и енергично, мени ништа не смета, да идем напред! Људи обарају шуме, преплове мора, а сад ево прокошавају и планине и иду напред! А овде нема ни мора ни планина... били су зидови, порушили се, био попор, и њега више нема. Ја сам га премостио и идем сигурним кораком преко њега. Дајте ми Вјеру Васиљевну, дајте је мени! викао је он, и ја ћу је пренети преко тога попора, па ни сви паклени дуси не ће бити у стању, да моју срећу покваре, па ма она живела сто година! Она ће бити моја царица и сакриће се у мојим шумама, под мојом заштитом, од свију попора, па ма их било хиљада! Како да ме не можете разумети.

Он устане, покрије очи марамом и у очајању ходаше горе доле по соби.

— Ја вас разумем, Иване Ивановичу, рече му кроз сузе Татјана Марковна, али то не зависи од мене.

Он на једаред застаде, отаре очи и ухвати Татјану за обе руке.

— Опростите ми, Татјана Марковна ја увек

заборављам главно: нема ни гора, ни шума, ни провалија међу нама, него само једна претходна препрека. Вјера Васиљевна не ће, или можда види у будућности срећнији живот, него са мном.

Татјана Марковна беше изненађена и тронута последњим Тушиновим речима. Хтеде нешто да му одговори, али он је задржи.

— Опростите ми и по други пут! рече он, не ради се сад о том. Махнимо се сад мене и повратимо се на ствар. Ви сте ме звали, да ми саопштите гласове, који се проносе, и мислили сте, да ће ме огорчити и узнемирити. Зар није тако? Будите мирни, што се тога тиче, а умирите и Вјеру Васиљевну. Одведите је одавде, да само она не чује ништа о тим сплеткама! — За мене се ништа не брините, рече насмехнувши се. Ова нежност ми за цело не стоји лепо. На сплетке се не ћу ни обазирати. Као што смо уговорили, рећи ћу, да сам запресио Вјерину руку и добио корпу и да је то огорчило и вас и мене и целу кућу. Онај ће отићи одавде сутра или прекосутра; ја сам већ начуо, да ће ступити опет у службу на Кавказу, — и онда ће се све заборавити. Ја се ни пре нисам ничега бојао, а сад не вреди да се бојим. Све једно ми је: живео или не живео, кад је извесно, да Вјера Васиљевна не ће никад бити моја жена.

— Биће, Иване Ивановичу, рече Татјана Марковна, бледа од узбуђености. Само да све то прође и заборави се.

Он нестрпљиво и очајно одмахну руком.

— И ако ви попор не сматрате као провалију. Ја сад тек видим, како силно ви њу љубите.

Она се чисто бојала, да верује сузама у очима Тушиновим и тим његовим простим речима, које су јој повраћале сву будућност, снасавали пропалу судбину Вјерину.

— Биће моја жена, рекли сте? рече Тушин дрвљући сав и приступајући јој наглим корацима. Татјана Марковна, немојте ме варати таким немогућом надом!

— Оно, што ја говорим, истина је, али ја хоћу, да и оно, што се мени каже, буде истина, и да ми се оно, што ми је дато, не одузима! Ко мени стоји добар, да ће Вјера Васиљевна једнога дана...

— Бабушка стоји добра; а сад је то све једно, као да је и она сама дала обећање.

Тушин је гледаше погледом, пуним захвалности и ухвати је за руку.

— Али морате чекати, Иване Ивановичу, дода она и чисто уплашено истрже своју руку из његове. Ја вам сад не говорим, као бабушка него као жена: „чекајте!“ Сад је још рано; подајте јој времена, да се опорави; она је расстројена и то би јој само шкодило... па не би вас ни разумела; мислила би, да то чините сад у првој ватри, а после да ћете се предомислити. Ви сте мало час споменули мој ум и срце, па ево а они вам говоре: Чекајте! Памтите добро моје речи.

— Упамтићу само једну реч: Биће! и за њу ћу да живим. Видите ли, шта је учинила од мене једина та ваша реч? рече Тушин, који изгледаше, као да је на ново рођен.

— Видим, Иване Ивановичу, и верујем вам; за то сам вам и изговорила ону реч, али се не смете баш тако слепо поуздати у њу, јер ја се бојим...

— Ја ћу се надати! рече јој он тише и гледаше је молећи. Ах, кад бих и ја, као Викентијев, могао једнога дана да вам кажем: „бабушка!“

Она му учини руком знак, да изиде, и кад је изишао седне на столицу и покрије лице рушцем.

Другога дана Рајски рано у јутро извести писамцем госпоњу Кричку, да је жели посетити и да му допусти доћи око један сат по подне. Добије од ње, наравно, врло љубазан одговор и кад дође, затече је у њену будоару, где је поред дивана стојао постављен сто.

— Дошао сам, да вам кажем збогом, рече јој он са нежним погледом.

— Какво збогом! прекину га она уплашено. Не ћу ни да чујем! Хоћете да идете сад, кад смо... Ви се сигурно шалите, и то тако немилостиво шалите! Не, не, боље се опомените онога, што сте рекли, говораше му она водећи га к столу, причајте ми даље, шта се онда догодило у шумици... Ви сте били страшно узбуђени!

— Ах, не питајте ме! рече Рајски једући.

— *Buvez done!*

— Ја мишљах, да ћу тамо наћи срећу, говорио је он као у себи, морао сам да чујем...

— Шта? шапћући и притајивајући дисање зашта она. Тамо је био Тушин, зар не?...

Он ћутке климну главом и пошпије гутљај вина и за тим настави:

— Здравствујте, Вјера Васиљевна! Како сте? Јесте ли здрави? рече он мојој сестрици, која се уплашила од њега.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Само се претварала!

www.umtbg.net Не, не, баш се са свим уплашила. Вјера Васиљевна, рече јој он, одлучите, да ли да сутра запросим вашу руку од Татјане Марковне, или да скочим у Волгу?

— Баш тако рече?

— Као наштампано!

— Mais il est ridicule! А шта она: „ох! ах!

— Не, Иване Ивановичу, одговори му она, пустите да прво промислим, да ли вам могу одговорити истим таким пуним и дубоким осећајем, као што ви осећате према мени... Дајте ми по године, годину дана времена, и онда ћу вам рећи: да или не... Ух, ала је запара код вас!... Мислим да ће доста бити; остало ће она сама измислити и додати, помисли Рајски гледајући на Полину Карловну. На њену лицу беше израз потпуног разочарања.

— C'est tout? запита она.

— Oui! рече он и звижну.

— Баш све! А да знате, шта се све о њој и о вама приповеда! Нису поштедели ни саму Татјану Марковну, ту честиту, скоро рећи свету жену! Каквих злих језика има на свету! Тај одврати Тичков!

— А шта говоре за бабушку? рече Рајски тихо и наоштривши уши.

— Она баба, што стоји увек на панерти успенеке цркве, причала је, да је тобоже Тит Никоњић љубио вашу бабушку, а и она њега.

— То знам, чуо сам већ, рече нестриљиво, ја ту не видим још ништа страшно.

— Али њену руку беше запросио покојни гроф Сергеј Иванович.

— Знам и то, она га је одбила, и он је узео другу. А њој нису допустили, да пође за Тита Никоњића. Ето то је све. То приповеда и Василиса.

— Mais non! то још није све... Ја додуше не верујем... то није могуће! Татјана Марковна!

— Па шта приповеда пијана баба? питао је радознано Рајски.

— Да их је једне ноћи изненадио у једној оранџерији, где су имали rendez vous... Али знате тако... одлучан... rendez-vous... Али, не, не! Полина се зацени од смеја. Татјана Марковна! Ко би то могао веровати!

— Па онда? зашта Рајски тихо.

— Гроф је ћушио Тита Никоњића...

— То је лаж! прекину је Рајски, скочив с места. Тит Никоњић је центлмен, он не би то отршио!

— И ја велим да је лаж, пристаде одмах уз њега Крицка. Он није ни отршио; оборио је покојног грофа на земљу, зграбио га за гушу, дохватио од некуд између цвећа крив бантовански нож и у мало га није заклао...

— А за тим? зашта он, једва дишући од нестриљења.

— Татјана Марковна га ухвати за руку. Ти ниси разбојник, рече му она, него племић, ти имаш свој маћ! и тако их развади. Тући се нису могли, јер би онда пју компромитовали. Супарници су задали један другом реч: гроф, да ће ћутати, а онај други, да се не ће женити. Ето, за то је и Татјана Марковна остала девојком. Зар није гадно распростирати таку гадну, гнусну клевету?

Рајски уздахну из дубине груди.

— Свакако да је лаж! рече он. Ко их је могао видети и чути?

— Бантован, веле, да је спавао негде у углу, па је тобоже све чуо и видео. Он није смео ништа да говори, јер је био крепосни... а после је то чула од њега његова жена, која сад у пијанству брбља. Али шта је с вама? Што сте се намргодили?

— Није ми добро, рече Рајски устајући, нисам привикнут на пиће.

И она устане.

— С Богом за навек! рече јој Рајски.

— Куда? Немојте, ја не дам!

— Бежим из ове опасне околине, од понора, од провалија! С Богом! С Богом!

Зграби пешир и брзо изиде из собе.

Она стаде, као окамењена; а за тим, дошавши мало к себи потрча к звонцу.

— Нек се спреме кола! рече девојци, кад је ушла. И обуци ме, морам правити посете.

Рајски је изишао страшно узбуђен. Осећао је, да је прича пијане бабе истинита. Сад му беше у рукама кључ од прошлости и од целог бабушкина живота. Беше му јасно све, знао је сад, од куда јој та наравствена снага, та практична мудрост и познавање живота и срца. Није му више било нејасно, како је Татјана Марковна тако брзо задобила Вјерино поверење и умирила је. И Вјера сад сигурно све зна... Имао је намеру само да даде други правац говоркању о Вјери, па је случајно натрапао на заборављену страницу своје породичне кронике, наишао је на другу драму, која додуше није била опасна по своје јунаке, јер јој је прошло већ четрдесет

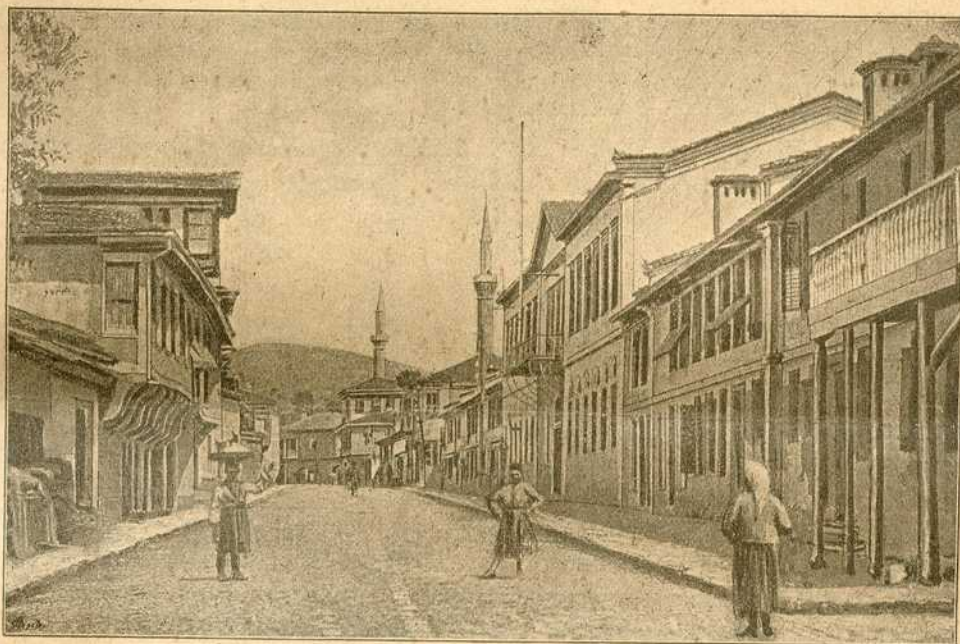
година, али му је све мисли заузела. Сад је тек потпуно разумео своју бабушку.

XX.

На послетку се сврше и Мартини сватови и то, против сваког очекивања, врло скромно. Позвано је било само више друштво из вароши и неколико суседних поседника, што је ипак изнело до педесет особа. Венчали су их у сеоској цркви после недељне литургије, и за тим су гости почашћени парадним доручком у великој дворани старог дворца, коју су последње недеље очистили и довели у ред. Вино није текло по током. Није било зажарених лица, шумних разговора ни веселог клицања. Особито домаћа чељад

За тим је све прошло „благополучно“, изузевши јецање невесте, коју су у потпуном смислу речи морали да отргну са груди бабушке, која се и сама једва уздржала. Она је била бледа; видело се, да ју је стало необична усиљавања, да се одржи на ногама, кад је гледала са обале, како јој одводе кћер, коју је толико дуго држала на грудима, на рукама и на коленима. Она се код куће тек онда облила сузама, кад је осетила, да њена наручја нису опустела, да се у њих страшно бацила Вјера и да сва њена љубав припада тој њеној другој, после горког искуства сазрелој кћери.

Татјана Марковна и Вјера се спремају, да

Главна улица у Битољу.

беше разочарана овом скромношћу, па и ако су мушки добро повукли, ипак није ни један пао као мртав од лића, што је по њихову значило, да сватови нису били весели.

Марта је блистала лепотом, као херувим. Тога дана појавила се нова црта, нов осећај на њену лицу, који се изражавао замашљеним осмехом или сузама, које би јој час по росиле трепавице. Свесност о новом животу, у који ступа, новим дужностима, које је чекају, придевала је њену лицу нежан и сетан израз. Младожења је био скроман, скоро бојажљив, не беше више на њему обичне живахности; био је раздраган. Татјана Марковна је била замашљена и срећна, Вјера бледа и неприступна.

се преселе у Новоселово а за тим у госте к Викентијевим. Тушин их је позивао, да лето проведу код његове сестре.

— Не знам, Иване Ивановићу! одговараше на његово позивање Татјана Марковна са уздахом. За цело обећати не могу, али и не одричем, то зависи од Вјере.

Тушин је примио на себе, да управља Малиновком за време одсуства Татјане Марковне, с којом ће поћи само Василиса, Јегор, кувар и бочијаш.

Недељу дана после Мартиних сватова рекне Рајек, да ће кроз два дана отпутовати и заповеди Јегору, да скине чемодан и спреми одело и рубље. Јегор му овај пут поверова.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Тит Никонић беше најжалоснији од свију. У пређашња времена би он ишао за Татјаном Марковном чак на крај света, али после оних сплетака беше, бар у прво време, незгодно да иде с њима. То би могло само потврдити стару причу. Ипак му Татјана Марковна допусти, да дође к њима о Божићу па после, ако прилике допусте, и да остане уз њих. То обећање га мало утеши и он с радошћу прими предлог Тушинов, да до Божића буде његов гост.

Вјера ништа није знала о разговору Тушинову са бабушком, па је и на даље гледала у њему пријатеља, ценећи га још више него пре, од како га је видела, како мунски подноси свој бол и како јој и сад, са истим поштовањем и симпатијом, пружа руку, као и до сад, показујући се у истом моменту и добрим и праведним и великодушним, што је брату Рајском, који беше боље развијен и образован, тако мучно полазило за руком.

Другога дана беше цела кућа још пре зоре на погама, да испрати госта. Беше дошао и Тушин а исто тако и млади Викентијеви. Марта је била чудо лепоте и стидљивости. На сваки поглед, на свако питање, које би јој било стављено, поруменела би, а лице јој тада изражаваше осећаје новог живота, који од пре осам дана проводи са Викентијевим, који је ишао за њом, као наж, читајући јој из очију сваку, па и најмању жељу, да је онај час изврши.

Срећа их беше тако обузела, да ништа око себе нису онажали, и ако око њих беху сетна и замишљена лица. На послетку и они ипак мало добоше к себи од свог егзизма и погледаше око себе.

За доручком нико није ништа јео, осем Козлова, који је, и не знајући, појео целу чинију мајонеза.

Кад устадоше од доручка, сви опколише Рајског. Марта је намочила четири мараме сузама. Вјера му се опрла руком о раме и гледала на њ сетним осмехом. Тушин беше озбиљан, Викентијев му се дружевно смењивао, а низ нос му се ваљала суза „као вишња“, како рече Марта, која му је стидљиво обрисала својим руцем. Берешкова се мргдила, бојећи се, да се не разнежи.

— Остани код нас! говорила му је с прекором. Куда ћеш? Не знаш, чини ми се, ни сам.

— У Рим, бабушка.

— Шта ћеш тамо? Да видиш пану?

— Да моделујем.

— Шта опет то значи? Чини ми се опет нека нова фантазија?

— Ах, останите, останите! саветала га је Марта, ухвативши га за рамена.

Вјера је ћутала, знајући да не ће остати. Упознала је његов карактер па се тужно питала, шта ће сад од њега бити, на што ће употребити своје таленте, које ће вечито само осећати у себи а никад не ће бити кадар, да сазна, код ког треба да се заустави и да га примени на рад.

— Брате! пришапну му она, ако ти чама опет кадгод почне досађивати, хоћеш ли се вратити у овај угао, где те сад разумеју и љубе?

За цело, Вјера, буди мирна! Моје срце је нацло уточишта овде; ја вас све љубим, ви сте ми једина својта и породица, друге немам. Бабушка, и ти, Марта! ја ћу вас свагда у срцу носити, али ме сада немојте задржавати. Машта ме вуче тамо... где... где ме нема. Закинешо ми је у глави, пришапну тихо Вјери; за годину дана ћу истесати из мрамора твоје попреје...

— Не ће проћи ни година дана, а ти ћеш се опет заљубити, па не ћеш знати, чије попреје да моделујеш.

— Може бити да ћу се и заљубити, али никога не ћу тако љубити, као тебе, и истесаћу твој лик од мрамора... То ће бити за цело! За цело! уверовао је он повисив глас.

— Опет ти са својим: „за цело!“ умеша се Татјана Марковна; ја не знам, о чему ви тамо говорите, али кад чујем да кажеш: „за цело!“ онда знам, да не ће бити од свега тога ништа.

Рајски приступи к Тушину, који је ћутећи седео у куту и замишљено посматрао овај приказ.

— Ако се кад год испуни оно, што сви желимо, Иване Ивановичу... рече му тихо гледајући му у очи.

— Да ли баш сви, Борисе Павловићу? И хоће ли се то заиста испунити?

— Ја сам уверен о томе... Дајте ми реч, да ћете ми то жицом јавити; хоћу да деверујем Вјери.

— Ако се то испуни, дајем вам реч.

— А ја дајем реч, да ћу доћи.

Сви изиђоше тужни и невесели па степенице, пред којима су чекала кола. Марта је непрестано плакала. Била је већ дошла до петог руца.

У последњем тренутку Рајски се још једном окрене и погледа на групу, која га је испраћала,

www.ivanm.com се још један пут значајно погледа са Татјаном Марковном. Тушицом и Вјером. У том погледу се огледаху као тежак сан све муке и невоље, које су за последње по године претрпели. Сви ћутаху. Ни Марта, ни њезин муж

нису разумели тај поглед, исто тако није ништа опазила ни домаћа чељад, која се туда врзла. Са утиском тога погледа и тога тенког ена нестаде Рајскогиз вида његових милих и драгих.

Крај

КЊИЖЕВНОСТ.

ЛАВА ТОЛСТОЈА „ПРВИ СТЕПЕН“.

У овогодишњој мајекој свеци рускога часописа „Питања философије и психологије“ има расправа познатог рускога песника и мислиоца, Лава Толстоја. Ту је расправу писац наменио као предговор преводу књиге Хауерда Ујљема „The Ethics of Diet“ и дао јој натпис „Први степен“. Немачки „Das Magazin für Literatur“, ма да, вели, у тој расправи нема никакве особито нове и оригиналне мисли, ипак држи да није с горега приказати ток мисли пишчевих, особени начин, како обрађује тему, и њен по себи важан и занимљив садржај, па то и чини у свом 31 броју од ове године.

Ево како пише „Das Magazin“ о Толстоју и његовој поменутој расправи:

Толстој је личност, коју неки поштују као новог месију, а други јој се ругају као луцкасту човеку. Но како он свакако спада међу најчувеније мислиоце наших дана и како нико не може посумњати у његове чисте, несебичне и хумане подвиге за бољитак човечанства, то дело, које он обелодани, заслужује бар пажњу.

Ради ли човек не само вента ради, него с намером да одиета нешто и уради, мора поступати доследно, као што то захтева биће ствари — вели Толстој. Исто тако, као што човек не може озбиљно штети лебац пећи, а да није најпре брашно замесио и пећ угрејао, не може човек озбиљно штети животи као што треба, а да није најпре, ипак одређеним путем па да постигне својства, која су за такав живот неопходно потребна. Ваљан ред у придобијању добрих својстава јесте потребан захтев, па да човек дође до живота као што треба. Но изгледа, као да свет ту потребу више не увиђа те је има само још у калуђерским и испосничким круговима, а у круговима световњак мисле, да човек може

лепо живети и кад нема оних добрих својстава, шта више и кад је порочност јако развијена. Отуда је то, те су у наше време и код већине људи ванредно замршени назови о том, шта је то лан живот.

У старо време, пре но што је била још позната хришћанска наука, сви су учитељи, почевши од Сократа, уздржљивост сматрали за прву врлину па се код њих само по себи разумевало, да све врлине почињу са уздржљивошћу и кроз њу морају проћи. Јасно је било, да човек, који себе не уме савладати у ком се развила тма божја покуда па им је подлегао, не може живети као што треба. Јасно је било, да се човек мора научити савлађивати сам себе, пре но што може и помислити не само на великодушност и љубав, него и на несебичност и справедљивост. По новијим назорима као да то није више потребно. Сад влада уверење, да са свим морално и лепо може живети човек, који је покуда своје развио до највишег степена, који не може жив бити а да не задовољи стотину непотребних навика, које су њим обдале. У наше време и у нашем свету мисле, да савлађивање покуда не само није прва, па ни последња, него са свим непотребна дужност, без које човек може живети као што треба. Такозвани „образовани“ људи уверени су, да навике комфора, т. ј. разнежености, не само нису шкољиве, него су чак добре, јер је у тим навикама тобоже оличена нека морална висина човекова, мал те не врлина. У већини романа су јунаци, који треба да приказују што узвишено и племенито — почевши од Чајлда Харолда па до последњих јунака Фељетових, Тролопових и Мопасанових — тек којекакви беспосличари, који нити шта вреде нити икоме хаине; јунакиње пак

— тако или друкчије, више или мање — нису ништа друго, до милоснице, беспосличарке и распикуће. Лав Толстој том приликом подсећа на оно време, кад је и сам још писао романе*, на вели, да му је тада неразложљиво тешко било цртати тип идејално-ваљана светског човека, који би уједно одговорио био јави.

Ми не навикавамо своју децу на уздржљивост, као што су то чинили незнабошци па ни на ресигнацију, као што би хришћани ваљало да раде, него прицепљујемо на њих навике разнежености, физичке беспослице и лукуса. С тога човек не може погледати у васпитање гдекоје деце а да се не ужасне. Само би се највећи душманин детињи могао тако трудити, да на дете прицени оне слабости и пороке, које на њ прицепљују родитељи му, нарочито мати. Кад то видимо, и још више, кад посматрамо последице те можемо да сазнамо, шта се збива у душама те деце, коју родитељи навлаш упропастише, морамо се ужаснути. Навике разнежености прицепљују се на децу још кад млађани створ и не појми њихов морални значај. Не само да се уништи навика уздржљивости и савлађивања себе сама, него се те способности са свим атрофују. Место да се човек навикне на рад, на све услове плодног делатности, на пакљивост, на напрезање, на дурашност, на вредноћу, на способност да поправи оно, што је покварио, навикава се на нерад и на то, да прегледа све плодове рада. Уче га, да све, што му падне на ум, разори, баца и за новце ново набави, и не промишљајући, како се прави ово или оно. Још је добро, ако је човек морално слабе, не Бог зна како сензитивне нарави те и не слуги разлику међу привидно леним и одиста леним животом, па може да се сложи са злим, што у животу влада. Ако је тако, онда се све може привидно лепо удесити те човек, у којег се још није пробудио морални осећај, живи каткад мирно до гроба. Но то не бива увек, нарочито у нај-

* Баш пре неки дан читасмо у Панчевачком „Веснику“ (бр. 32) ову белешку: „Нов роман. Као што руске новине јављају, ради сад славни романијер гр. Лав Н. Толстој на новом роману, који је налик на „Ану Каренину“. Ова је вест тим занимљивија, што Толстој већ годинама није писао тако дело, које би напустило на „Ану Каренину“. Он је у последње доба само библијске мотиве обрађивао (свакако: обрађивао!) те се овај нови роман може сматрати као повратак старом правцу. Дело се још (свакако: још!) држи у тајности, но веде да ће скорим угледати света“.

новије време, где свесност о неморалности таква живота лебди у зраку па и нехотице допире у срца. Све се чешће сад дешава, да се буде захтеви права а не лажне моралности па онда се појављују мучне унутрашње борбе и патње, које тек ретко заврши победа моралног чувства. Човек осећа, да му је живот рђав, да би га морао са свим и из темеља изменити, па то и покушава; но онда га са свију страна нападну људи, који су ту исту борбу већ претурили преко главе на подлегли, нападну га, што хоће живот свој да измени, на сваки начин гледају, да га увере, да су му труди са свим узалудни, да уздржљивост и ресигнација нису потребне па да човек живи као што треба и да јешност, кинђурење, беспослица па чак и похотност ником не сметају, да буде скроз и скроз добар и користан човек. Па борба се та понајвише сврши јадно.

Честита живота није никада било и не може га никада бити без уздржљивости. Има читава степеница врлина па човек мора почети са првом, ако је рад да се пошне даље; а прва врлина, коју човек мора себи набавити, ако хоће остале да постигне, јесте оно, што се зове разборитост или савлађивање сама себе.

Но ни уздржљивост се не може достићи наједаред, него тек мало по мало. Уздржљивост је то, кад се човек опрости пожуда, кад их подвргне под разборитост. Али човек има разноврних пожуда. Има компликованих, као што је кафинерлук, тежња за уживањима, брбљавост, радозналост и друге; а има фундаменталних, као што је јешност, беспослица, плотека љубав. Да би сад борба с њима била успешна, мора човек почети са фундаменталним пожудама, и то у извесну реду. Тај ред не одређује само биће ствари него и традиције човечје мудрости. Човек неумерен у јелу није кадар одупрети се лениности а јешан и лен човек никад не може имати снаге да се одупре плотској пожуди. Тежња за уздржљивошћу почињала је дакле, као што сви тврде, свагда борбом против јешности, постом. Пост је неизоставан услов за честит живот. Напротив јешност јесте и увек ће бити знамење противности, неваљала живота. То знамење налазимо, на жалост, у највишем степену, код већине људи нашега времена. Почињући од најсиромашнијих класа па до најбогатијих друштвених кругова, свуда је јешност главна сврха, главно уживање човечјег живота. Сиротиња је у толико само изузетак, у колико јој пужда и

невоља смета, да се ода тој страсти. Образоване класе виде срећу и здравље у томе, ако једу кусна, пуна ране и лако сварљива јела а леџници потврђују то мишљење и уверавају, да је најскупле јело, месо, и најздравије.

Задовољавање потреба има своје границе, но уживање не зна за границе. Хлеб је потребно и dostatно јело (томе су доказ милијони јаких, хитрих, здравих, радених људи, који се хране само хлебом). Али хлеб боље прија, кад има уз него још што. Дobar је, кад се удружи у чорбу. Још је бољи, кад човек у ту чорбу метне свакојака варива. Па и месо добро прија само, но још је боље печено него кувано а најбоље пријају неки делови меса, кад се лако испеку у маслу и то још крвави. Уз то долази вариво и слатчица па и вино се пије уз то, и то најрадије црно. Па сад човек не би ништа више јео, али рибе тек ипак још може, ако је зготовљена у умокцу па ако уз то још има и бела вина. Онда баш изгледа, као да човек и не може више, ни масно, ни кусно, но послатчица и у лето сладоледа, зими укувана воћа и таквих ствари ипак још може човек да поднесе. И то је сад ручак, скроман обед. Но такав се ручак даје удесити да буде и већи, и то тако, да нема границе. Има силних јела, што драже апетит, што се једу пре ручка, међу појединим јелима и после ручка, за тим цвећа, скупоцена посуђа и свирке за столом. Но најчудоватије је при том, да су људи, који с дана у дан пуне стомак таквим ручковима, тог најивног уверења, да тако могу живети морално.

Пост је нуждан услов честиту животу; но и код поста, као и код уздржљивости, долазе питања: чиме ваља почети? како се то пости? колико пута треба јести? шта не ваља јести? Као одговор на та питања описује Толстој клавницу у Тули, где је био неко време пре тога, па износи страхотне призоре, кад се марва коље.

Завршна глава ресимује, што се даје извести из тога разлагања. За ваљан живот потребан је одређен низ добрих дела; ако човек озбиљно тежи за ваљаним животом, онда мора пазити на извештан ред а први степен у том реду јесте уздржљивост у јелу — пост. А кад пости и озбиљно и ревно настоји да живи као што треба, то се пре свега мора уздржати од животињскога јела, јер, и не гледајући на то, што та јела буде и изазивају страсти, одлучно је неморално јести их, јер то претпоставља де-

ло, које се противи моралноме чувству, а то је *убиство*, а тежњу за тим јелима изазива ле халаљивост и погузијашлук.

* * *

Идејал, који проповеда Лав Толстој, може изгледати недостижан. Но ако не захтеви моралности, а оно за цело свакоме разумљиви нагон самоодржања нагониће и онога, који баш не гине за „лепим животом“, да размишља о Толстојевим закључцима. Професор Скворцов посматра питање ране и јела са чисто физиолошког и здравственог гледишта те и не додирује питање моралности. Изгледа да он каже баш противно оном, што гроф Толстој у својој расправи излаже: „Ја сам тако слободан изразити Вам жељу, да на такве тобоже подређене потребе, као што су потребе стомака, или прецизније: ране, обратите више пажње... На задовољавању тих потреба оснива се, као на темељу, наше здравље и наша срећа, наша мудрост и наша слава.“ Па и ако из Скворцовљеве расправе дознајемо, да је недостатна рана веома штетљива и да гладовање у маси веома пагубно утиче на државни и друштвени живот, ипак нас он поучава, да се злоупотреба у утољавању природне глади мора сматрати како у моралном погледу као порок, тако у физичном погледу као извор силесији болештина. Те се болештине излегу: 1. отуда, што се у телу нагомилају супстанције, које изазову дебљину и пуно крви; 2. отуда, што се у телу накупе остаци јела, која већ почну трнути, и отуда се роди подагра, 3. отуда, што се стомак и остали органи сваривања преморе те изазову разне врсте диспенсије; 4. отуда, што се сувише надражи апарат сваривања, кад нема сокова, што потпомажу сваривање, а отуда се опет могу изродити катарити, и запаљења црева и стомака, жутица и cholera nostras; 5. отуда, што се човек сам отрује тиме, што се створе отровне супстанције из преобилне ране. То се обично не исказује у одређеним акутним наступима — вели Скворцов — него понајвише само у осећају муке, слабости, притиска, каткад надражености, у опште хипохондрије; често се јави и главобоља а свакако и повремено лупање срца и астма, неправилно функцирање бубрежака и разноврсне нервозне па чак и психичне растројености. Принципи уздржљивости има дакле читав арсенал оружја против најразноврснијих болести. У потврду тога давно

познатог савеза хигијене с етиком наводи Das Magazin још ову опаску дра Ричердеона поводом инфлуенце, која је недавно грасирала по свој Јеврони: Жртве инфлуенци били су највише такви

људи, којих је организам услед старости, душевна напрезања и луксуријозних навика и разнежености изнурен те услед слабости свога живчаног система нису имали снаге да се одупру болести.

МИРЗА ШАФИ.

Ове године преминули немачки песник Фридрих Боденштет познат је и нашем српском свету са крајних својих „Песам Мирза-Шафије“, које је дивно превео наш Змај Јован Јовановић. Ми смо читаоцима „Стражилова“ јавили смрт Боденштетову а сад смо им ради да саопшtimo неколико црта о њему и његову књижевну раду из пера једнога од најбољих данас критичара и есејиста немачких.

Ево шта међу осталом пише тај критичар о Боденштету:

Књиге, као што је познато, имају свака своју судбину. Нико, а најмање Боденштет, није никад ни слутио, да ће песмарица, коју је он по наговору извадаочеву извадио из своје књиге: „Хиљада и један дан на Истоку“, као стручак цвећа из врта, продрти у сваку палату и у сваку колебу, у сто и педесет и више издања. Одиста историја Мирза-Шафије јесте модерна бајка. Мирза Шафи, персијски песник, који није никад живео, постаде славнији од Хафиса и Фирдусија. Јермени и Ђурђијанци стадоше учити немачки, да свога персијскога песника читају и преводe. Боденштет није био „велики непознати“, као Уелтер Скот, него велики другога имена, тако да му најзад није хтео нико да верује, да је то његово дело. Мало је фалило, те би Фридрих Боденштет постао био изналазак Мирза-Шафијин. Неки Герхард Ролфе узалуд је у Тифлису тражио гроб Мирза-Шафије, који је већ на годину дана по што су угледале света оне песме (новембра 1852), умрло био. Тек је руски државни саветник Берже могао године 1870 у часопису немачког источњачког друштва утврдити истину; он га је још био познавао и накнадно је још умео у савременика да пишца доста о животу његову. У додатку уз Боденштетову песмарицу: „Из оставине Мирза-Шафије“ тачно је побележено све то; једина песма Мирза-Шафијина, која не потиче из пера Мирза Шафијина, почиње: „Мулаше, чисто је вино на грехота је не пити га“. То је татарска песма, коју је Боденштет чуо од

свог татарског учитеља па је прибележио. Но ваља опет читати и „Хиљаду и један дан на Истоку“, ту хиљаду и једну ноћ, где човек види песника, како седи код погџ свога учитеља и учи, што учитељ и не слути. Тај источњак са својим мирним поштењем и замишљеном живахношћу, са мудрошћу своје простоте и образовањем свога незнања, са памћењем пуним персијских и других мрва и са независношћу човека, коме ништа не треба, коме је стало само до тога, да је добар дуван и вино — тај Мирза-Шафи је младом песнику оквир, у који све уневава, што би сам да је у мишљењу и осећању, у веровању и знању. Све, што му је душу у тој дивној земљи привукло те све скинуло оно старо, док није дошла до просто чзвечанског преображења, све он то сица у тај прости суд, који се под његовим песничким рукама изнутра позлађује. Ствара себи великог персијског песника, који му мора певати његове мале немачке песме.

Свет у Тифлису зацело се завио у црно, кад је чуо, да Боденштета више нема. Тај га је свет веома поштовао. Врло многе младе вође кавкаскога душевнога живота походили су Боденштета на дому му у Визбадну. На седамдесети му дан рођења послао му је кнез Елија Чавчавадзе, најзнаменитији песник Ђурђијански, „у име народа Ђурђијанског“ дивот-примерак Ђурђијанског народног епа: „Човек у тигровој кожи“, који је мало пре тога по ново изашао био у илустровану дивот-издању. Па миловали су га и Руси, јер је он њихове песнике преводио, као ретко ко. Походили би га у Монакову или Визбадну сви, кад би онамо отишли. У Тифлису их је још познавао као младе лајтнанте у гарди: грофа Лорис-Меликова, генерала Кауфмана, освајача средње Азије, и министра унутрашњих дела Тимашева, али и лепе госпођице Гуркове и другу жекекадију. Јер женске су му целог века биле срцу драге, нарочито у оним младим годинама.

Као кроз и кроз мила нарав, пун ведре веселости источњачке, очарао је Боденштет две

генерације. Већ и с тога, што није имао у себи ама баш ни труни полемична духа. Створен је био, да развеселава и потиштене душе, да речју и делом упућује на многу и многу срећу, коју човек не може изгубити. Кад је прве своје године проводио у Русији код кнеза Галицина, са младим Катковим, слушао је песме украјинске и хвалио Бога, да му до ушпију не допре аламанско протеривање књижевнога грађанскога рата, који је букнуо био у „Младој Немачкој“: Берне против Менцла, Хајне против Берна, Гуцков против Хајна, сваки против сваког. Шта би он био радио у тој Немачкој, он са својим генијем угодна живота, са својом философијом „нема ти ништа лепше“? На гимназији у Тифлису, где је по године било светаца и „ферија због жеге“, научио се на доколицу, за коју је имао тако сја-

јан дар. На плоснатом крову своје куће, на боку брда Давидова, камо су у хаџилук јездиле лепе Бурђијанке, „чаровни град пода мном а скоро као сунце ејајни месец нада мном“, научно је мађију, „мутабор“ оне бајке, која је њега од немачког Фридриха Боденштета преобразила у персијског Мирза-Шафију. Кад човек ту мађију заборави, мора остати преображен док је жив. А он ју је одиста заборавио те је остао Мирза Шафи за сав свет, па и за историју књижевности, ма колико да је књига написао од то доба, приповедака и глума, историјских и критичких дела. Као Мирза Шафи је и у касније дане прошао стари и нови свет а сав је тај пут био славље његова певања у младости. Дело му из младости живи и оно ће му осигурати вечиту младост у успомени људској.

КОВЧЕЖИЋ

КЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

...вља из Котора, да је своје песме сабрао у зборник и предао „у Загребу. Зборнику ће или *Милица и Невенка*, измнаних табака средње осмишта изреком напоменути, да ће и да су „песме у томе зборнику веома занимивијем (е гле!) предпримедбама на крају књиге“, а „ово ко помаже, да читаоци стеку што би садржају ових песама и о њихову пој сам зборник“ — вели Сундечић — „пој веледичној и високородној госпоји уз своју пјесму: „Пјесник Србин сестри Хрватици“ (богме не ће тек Сркињи!), штампано сам све абеџом (Сундечић не ће тек азбуком!) а с временом ухвам се да ћу моћи и ћирилицом исти зборник објелоданити“ (за први мах му је главно, да је латиницом). А ево зашто је и повета Хрватици и штампана абеџом. Чујмо само Сундечића, како се ту вешто (да не кажемо што друго) „извлачи из афере“. „Нека ми и ово“ — вели — „буде очевидијем доказом, колико мени ваада братека узајамност на ерцу лежи и почива, и колико егалан и досједан остајем у ваздашњим својим мирољубивијем и народно политичкијем начелима, од којијех кроз пуне четрдесет и четири године нијесам ни за један часак одустао, ма што мислили и говорили неки моји противници, који не суде мирном и тријезном памећу те су зато необично неправедни и неспокрени“ (о сироме Сундечићу!). Позив свој на претплату уводи Сундечић овим, не баш са свим новим и оригиналним напоменама: „Еротичка је пјесма душа праве лирике. У њој се најбоље и нај јасније огледају њежност и честитост

људскога срца. Прави се пјесник без љубави ни замислити не да. Па у колико је љубав пјесникова врлија и чистија, а при том непотиштена и неисхитрена, у толико су и љубавне пјесме драже и милије и у толико лакше пријањају оне за свако добро устројено људско срце“. По што је назначио цену књизи и брошираној и „вразно“ везаној, по што је обрекао, да ће песме изаћи најдаље месеца децембра ове године, по што се даље „скромно устегнуо“, да „о овим пјесмама in merito“ и „словаца прослови“, јер су „многе већ на јавности биле, а више их је углазбљено од велевриједних нашијех (а ко су то ти: ваши, госп. Сундечићу?) композитора: Јенга, Грбића и Толинера, по што је најпосле још рекао, да су све песме „у овом зборнику пречишћене, поизглађене и у потпуни ред смјештене“ — по што је све то исприповедно, завршује свој позив „овим неколиким врстама, које се налазе при свршетку више споменутог предговора“: „С мирном свијести предајем те своје пјесме у руке нашој српској и хрватској омладини (но српској свакако тек „с временом“, кад узмогне „и ћирилицом исти зборник објелоданити“) обојега спола, тој двоименој, али потпуно једнокрвној браћи и сестрама (ага га уме г. Сундечићу!), да их читају и пјевају и да се поњекад сјете пјесника, који је поред народа и народности заносито љубио још честитост и љепоту. Ма да ништа друго: наћи ће омладина у овим пјесмама на претек њежнијех, племенитијех и здравијех осјећаја, без којих оособито љубавна пјесма ваља се по прлој прабини, умјесто да се узвије до висиче ведрa „љубавнога неба““. Са своје стране немамо ништа више да додамо овом позиву на претплату, до ли да опет и опет изразимо своје чуђење, да је Сундечићу и Загреб и латиница и Виена и све што је хрватско фактично куд и камо прече од свега што је српско а овамо се пренемаже оним својим стереотипним „српским или хрватским“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Године 1809 штампана је књига на епископ Је-
 нијуму. Школица или Наука рачуна, изјасненија, правни-
 лама, примѣрами и наставленија по новѣишем образу од
 инострани езика на епископ сабрато Иоаном Атанасијем
 Дошенович. Чаеѣ I. В Будимѣ, писмени краљви унгарек:
 университета. Лѣта 1809". Ову стару књигу има библијотека
 епископ велике гимназије новосадеке. У предговору тој
 књизи стоји ово: „Усониј Г. Василј Дамјанович родом
 из Сомбора еше 1765 године ест издао едну просто ерб-
 ску аритметику“..... „Обаче прошло близу пол вѣка
 да ни един од Сербала ние предуеое више о томе ни
 сиевати“. Прву дакле еписку рачуницу издао је год. 1765
 — дакле пре ето двадесет и седам година — Василије
 Дамјановић из Сомбора а на четирдесет и четири године
 после тога, т. ј. 1809 год. издао је другу еписку рачуницу
 Јован Атанасијев Дошеновић, који у предговору својој
 књизи вели за себе, да је после неколико година „стрп-
 ствовања за науком и судбином“ дошао у Трет и ту себе
 „жртвовао трговини“. Своју рачуницу приказао је Дошено-
 вић високопочетвородном Господину Господину Игнатију
 Станковичу, великокошну и гражданину „пештанскоме“ и
 потписао: У Пешти 6. Априља года 1809. — Професор Ан-
 дрија М. Матић, који нас је замолио, да овој белешци места
 дамо у „Стражилову“, моли овим путем, ако ко зна шта
 више о горњој двојници еписких књижевника, да му јави,
 и ако би ко, можда где на тавану, нашао прву еписку
 рачуницу од Василија Дамјановића, да је поклони библиј-
 јотеци епископ велике гимназије новосадеке.

У 20. и 21. бр. „Босанске Виле“ штампана је
 до сад нештампана песма Симе Милутиновића: Спомен
 са брског извора.

У истом броју је приказ књиге: Прехисторијска
 нацртања од Радимеког.

У истом броју је леп чланак Загребачки „Vienac“
 и — Томазео.

„Vienac“ у 35. броју јавља да „сѣвени руски сла-
 vista, А. Семеновић Будиловић... покрене роѣтком по-
 ве године мјесеѣник „Славјанског Обзорније“. — Од како
 се „Vienac“ одао на политику, не води бриге о књижев-
 ности. Он не зна, да „Славјанског обзорније“ већ излази
 од нове године. (В. приказ у „Стражилову“ бр. 9.)

У 36. броју „Vienca“ почела је излазити распра-
 ва: Како је освојен Задар г. 1202. и какав му бијаше
 одношај према Венецији.

У истом броју започет је члаѣтак: Дописивање
 Талѣјеве с Копитаром о нашим нар. песмама.

У 34. бр. „Јавора“ преводи Димитријев „Мисли“
 од Етвена.

У 32. броју „Јавора“ штампана је студија Ни-
 коле Андрића: Григорије Терлајић; а у 33. бр. Јоаким Ву-
 јић од истог писца. Обе су одломци из повелике студије
 истог Андрића, што је под натписом „Пријеводна беле-
 тристика у Срба од год. 1777—1847“ угледали света у
 „Viencu“. Време је већ да и код нас престану оиаке бе-
 лешке, какова је у 32. бр. „Јавора“ (стр. 502.) о Андрићу.

САДРЖАЈ: Неспаштво: Књигама, Кавгаѣија, Вјерина љубав. — Књижевност: Лава Толстоја „Први степен“. Мирза
 Шаѣи. — Ковчежић: Књижевне белешке. Просветни гласник. Смесице. Поправка.

„СТРАЖИЛОВО“ издаѣи сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по
 год. 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредиштвоу а
 претплата књижари Луке Јоѣића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожића у Београду.

— Уз последњи број Сомборскога „Српскога Гласни-
 ка“ добили смо као додатак 225 број мађарскога беле-
 тристичког и друштвеног дневника „Egyvárosi lapok“, у
 којем је изашао „Минадар“ Лазе Костића у мађарском
 преводу Павла Деметера. По што смо прочитали превод,
 не устежемо се признати да хвала „Српскога Гласника“
 није била претерана, јер је превод одиста веран и леп.

— На Цетињу се покрене нов политичан лист, који
 ће се звати „Барјактар“.

— У Загребу изашла је нова књига: Oblici hrvatskoga
 ili srpskoga jezika. Napisaо Gј. Daničić. Осмо издање. Hart-
 man (Kugli i Deutsch) Zagreb. 1892. стр. 103. 8°. За штамп-
 ну је припремио др. Т. Маретић.

— Француз Алфонс Доде пише нов роман „Soutien
 de famille“, који ће одмах драматизовати, чим га сврши,
 и дати да се прикаже.

— Папа Јав XIII. у доколици пише латинске сти-
 хове, за које вели да су добри. Недавно је Јав довршио
 нову свещицу, коју ће издати под натписом „Fides“.

— Папа је на индекс ставио ова дела познатога та-
 лцијанског физиолога Мантегаѣе: „Игђена љубави“, Фи-
 сијологија мржње“, „Вештина ожениѣи се“ и „Епикуро“. Даље је још на индекс стављено дело абата Луѣија Ане-
 лија „Реформатори XVI. века“, Артура Граѣа „Баво“ и
 Ернеста Ренана „Успомене из детињства“.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

— За „Књижевну издругу“ ступљено је у Руми и око-
 лини свега 49 чланова: по 5 ф. 17 и по 3 ф. 32 члана.
 Повереник за Руму и околину биће г. Мил. Ми-

— Др. Оскар Албот наименован је за јавн
 професора словенских језика и књижевности
 пештанском свенаучишту. То је при редоваѣи
 за ту катедру на свенаучишту будимпештанско

— Чешка академија знаности, књижевности и
 у Златном Прагу доделила је чешком народном п-
 за његове велике успехе у бечком изложбеном по-
 велику златну колајну.

СМЕСИЦЕ.

(Главна улица у Битољу.) У 17. броју „Стражи-
 лова“ ове године приказали смо читаоцима град Битољ
 а у овом броју ево износимо главну улицу тога града.
 Гончевић вели за ту улицу, да се одикује лепим кућама
 и сразмерном чистотом и да је права.

ПОПРАВКА.

У 34. броју „Стражилова“ у приказу „Старог Слан-
 камена“ погрешно је назначено, да је Евђен Савојски
 победио Турке код Сланкамена, а треба Лудвиг Баденски.